

116-003

การดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยต่อมหาอำนาจตะวันตกในรัชสมัยพระบาท
สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2367 - 2394)

นางสาววงเดือน นาราจักร

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

แผนกวิชาประวัติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ.2518

008450

SIAMESE FOREIGN POLICY TOWARDS WESTERN POWERS
IN THE REIGN OF KING RAMA III (1824-1851)

Miss Wongducn Narasuj

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of Requirements

for the Degree of Master of Arts

Department of History

Graduate School

Chulalongkorn University

1975

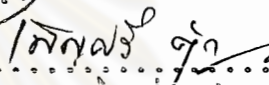

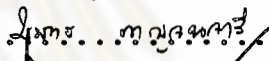
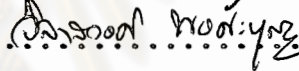
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาคามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
..... กรรมการ ๑
..... กรรมการ
..... กรรมการ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อาจารย์ผู้ควบคุมการวิจัย รองศาสตราจารย์ วิลาสว่างค์ พงศ์บุตร
อาจารย์ ดร.วิกรม กุ่มไพโรจน์

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยต่อมหาอำนาจตะวันตกในรัชสมัย
พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2367 - 2394)

ชื่อ นางสาววงเดือน นาราสาจ แผนกวิชาประวัติศาสตร์

ปีการศึกษา 2518

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นการศึกษาการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยต่อมหาอำนาจตะวันตกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยได้ทำการค้นคว้าและวิเคราะห์ถึงเหตุและผลที่รัฐบาลไทยยอมรับสัมพันธไมตรีและตกลงทำสนธิสัญญาทางพระราชไมตรีและการพาณิชย์กับประเทศตะวันตก 2 ชาติคือ สนธิสัญญาเบอร์นีกับอังกฤษ พ.ศ. 2369 และสนธิสัญญาพ.ศ. 2375 กับสหรัฐอเมริกา ทั้งๆที่ในรัชกาลนี้รัฐบาลไทยยังคงไม่ไว้วางใจประเทศตะวันตก และดำเนินนโยบายของตนอย่างระมัดระวัง โดยเกรงว่าประเทศตะวันตกจะถือโอกาสขยายอิทธิพลทางการเมืองของตนเข้าแทรกแซงในประเทศไทย การที่ในรัชกาลนี้ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะยอมรับสัมพันธไมตรีกับประเทศตะวันตกนั้น ไม่อาจถือได้ว่าเป็นจุดเปลี่ยนของการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยต่อประเทศตะวันตกทั้งหมด หากเป็นเพียงก้าวแรกที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในการดำเนินวิเทศนโยบายของไทยในเวลาต่อมา ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นการดำเนินนโยบายต่างประเทศสมัยใหม่ต่อประเทศตะวันตก

วิทยานิพนธ์แบ่งเป็น 5 บท ไม่รวมบทนำและบทสรุป

บทนำ กล่าวถึงสาเหตุและความสำคัญของปัญหา จุดมุ่งหมายในการวิจัย ปัญหาและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย บทที่ 1 ศึกษาประวัติความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับประเทศตะวันตกตั้งแต่สมัยอยุธยาตลอดจนถึงสมัยต้นรัตนโกสินทร์ก่อนรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อเป็นการปูพื้นฐานให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์และนโยบายต่างประเทศของประเทศไทยต่อประเทศตะวันตกที่รัฐบาลไทยยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา บทที่ 2 อธิบายลักษณะการค้าต่างประเทศของไทยในสมัยอยุธยาและต้นรัตนโกสินทร์ เพื่อช่วยให้เข้าใจถึงการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยก่อน

ระดับชั้น เนื่องจากรัฐบาลในสมัยนั้นยึดเอาผลประโยชน์ทางการค้าเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งใน การกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทย บทที่ 3 และ 4 กล่าวถึงการดำเนินนโยบายต่างประเทศของ ไทยต่ออังกฤษ โดยจะศึกษาถึงเหตุผลที่อังกฤษส่งคณะทูตของ คนเดินทางเข้ามาขอเปิด สัมพันธไมตรีและเจรจากับไทย ตลอดจนเหตุผลและนโยบายของรัฐบาลไทยที่ยอมรับสัมพันธไมตรี ของอังกฤษ โดยจะนำสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและการเมืองระหว่างประเทศมาศึกษาเพื่อ วิเคราะห์นโยบายของรัฐบาลไทยในรัชกาลนี้ต่ออังกฤษ บทที่ 5 กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่าง ไทยกับสหรัฐอเมริกา และนโยบายต่างประเทศของไทยต่อสหรัฐอเมริกาทั้งในระยะต้นและปลาย รัชกาลนี้ บทสรุป สรุปผลของการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยต่อมหาอำนาจตะวันตก ที่เข้ามาศึกษา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Thesis Title Siamese Foreign Policy Towards Western Powers in
 the Reign of King Rama III (1824 - 1851)

Name Miss Wongduen Narasuj
 Department of History

Academic Year 1975

ABSTRACT

This thesis is a study of Siamese foreign policy with regard to the Western Powers during the reign of King Rama III (1824 - 1851) in which two major points are discussed. Firstly, Causes which led the Siamese Government to open the country for diplomatic relations with Great Britain and the United States of America. Secondly, Investigation of the motives which subsequently led the Siamese leaders to conclude the treaties of friendship and commerce with the two respective Powers in 1826 and 1833.

In the reign of Rama III, the distrust of the Siamese Government of Western Powers was a general mood and as a result Siamese foreign policy was conducted with great care for fear of Western political influence and its intervention. Nevertheless, Siamese relationships with the West during this period could not be treated as the turning point of Siamese foreign policy; it was, in fact, a transitional period which led to the new direction of Siamese foreign policy towards the West.

This Thesis is divided into 5 chapters excluding the introduction and the conclusion.

The introduction deals with the questions themselves, the purpose of the research, the related problems and benefit gained from the study. Chapter I covers the history of the diplomatic relations between the West and Siam from Ayudhya to early Rattanakosin prior to the reign of King Rama III. Chapter II discusses the nature of Siamese foreign trade on which the making of Siamese foreign policy was based; the discussion will help the reader to understand the characteristics of Siamese foreign policy in the reign of Rama III. Chapter III and IV deal with the nature of Siamese foreign policy towards Great Britain: the reasons why Britain decided to send a mission to Siam to negotiate the establishment of diplomatic relations and the reasons which led the Siamese Government to accept British proposals is studied in detail. International politics and economic implications are also covered in this chapter. The relations between Siam and the United States of America is discussed in Chapter V. The concluding chapter summarizes the consequences of Siamese relation between Western Powers during the reign of King Rama III.

กิติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเสร็จสมบูรณ์มิได้ถ้าไม่ได้รับความช่วยเหลือจาก รองศาสตราจารย์ วิชาสงศ์ พงศ์บุตร และอาจารย์ ดร. วิกรม คุ้มไฟโรจน์แห่งกระทรวงการต่างประเทศ ที่กรุณาสละเวลาอันมีค่ารับภาระเป็นผู้ควบคุมการวิจัย ตลอดจนให้คำแนะนำที่มีประโยชน์และตั้งเตือนแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆด้วยดีตลอดมา นอกจากนี้ยังกรุณาให้พิมพ์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเป็นจำนวนมาก ผู้เขียนจึงขอขอบพระคุณเป็นพิเศษมา ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ เพ็ญศรี คุ้ม และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บุญกร กาญจนจारी ที่ได้กรุณาตรวจอ่านวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ด้วยความเอาใจใส่ ตลอดจนได้ให้ข้อคิด คำแนะนำ และกรุณาให้พิมพ์เอกสารบางฉบับที่มีประโยชน์ ขอขอบคุณศาสตราจารย์ รองศยามานนท์ที่กรุณาให้คำแนะนำที่มีค่าต่อการเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ของหอสมุดแห่งชาติ และสยามสมาคม ตลอดจนเจ้าหน้าที่ของหอสมุดแห่งชาติสิงคโปร์ หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยแห่งสิงคโปร์ และมหาวิทยาลัยมลายา ประเทศมาเลเซีย ซึ่งได้กรุณาให้ความร่วมมือและอำนวยความสะดวกในการค้นคว้าและคัดลอกเอกสารจากสถานที่ดังกล่าว

ขอขอบคุณคุณ วันชัย ศักดิ์เสมอพรหม ที่ได้ให้ความช่วยเหลือในด้านการพิมพ์มาตลอด ตลอดจนบุคคลอื่นๆที่ได้กล่าวชื่อนามในที่นี้ และมีส่วนช่วยเหลือให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์เป็นรูปเล่มได้

สำหรับพ่อและแม่ผู้มีพระคุณต่อลูกทั้งคนกำลังใจและกำลังทรัพย์นั้น ย่อมอยู่เหนือคำกล่าวขอบคุณใดๆ

วงเดือน นาราสัจจ์

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย

ง

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ

ฉ

กิตติกรรมประกาศ

ช

รายการภาพและแผนที่ประกอบ

ฅ

บทนำ

ด

บทที่

ด

1	ความสัมพันธ์กับประเทศตะวันตกก่อนรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว	1
	ความสัมพันธ์กับประเทศตะวันตกในสมัยอยุธยา	1
	ความสัมพันธ์กับประเทศตะวันตกในสมัยรัตนโกสินทร์	10
	ความสัมพันธ์กับโปรตุเกส	10
	ความสัมพันธ์กับอังกฤษ	11
	ฐานะของอังกฤษในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 และต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19	12
	คณะทูตของจอห์น กรอว์ เฟิร์ด	20
2	ลักษณะการค้าของไทยกับต่างประเทศในสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์	38
	วิธีการดำเนินการค้าต่างประเทศของไทยในสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์	39
	ระบบพระคลังสินค้า	41
	นโยบายการค้าต่างประเทศของไทยในสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์	45
	✓นโยบายการค้าแบบผูกขาดโดยพระคลังสินค้า	46
	✓นโยบายการค้าสำเภาไทย	49
	นโยบายส่งเสริมการค้ากับพ่อค้าทุกชาติ	54
3	การค้าในวิเทศาณของไทยต่ออังกฤษในต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงการทำสนธิสัญญาเบอร์นี	

	คณะทูตของเฮนรี เบอร์นี พ.ศ.2368 - 2369	62
	ปัญหาการเมือง	62
	✓ ปัญหาเรื่องสงครามระหว่างอังกฤษและพม่าครั้งที่ 1 ...	62
	ปัญหาที่ไทยขยายอิทธิพลเข้าไปในแหลมมลายู	68
	ปัญหาทางการค้า	77
	สนธิสัญญาเบอร์นี พ.ศ.2369	83
	สนธิสัญญาทางพระราชไมตรีและการพาณิชย์ระหว่างไทยและ	
	อังกฤษ พ.ศ.2369	84
	สนธิสัญญาทางพระราชไมตรี	84
	สนธิสัญญาทางการค้า	86
	✓ ข้อคิดเห็นบางประการเกี่ยวกับสนธิสัญญาพ.ศ.2369 ระหว่าง	
	ไทยกับอังกฤษ	88
	✓ เปรียบเทียบคณะทูตของเฮนรี เบอร์นีกับคณะทูตของจอห์น ครอว์เฟิร์ด	102
4	การดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยต่ออังกฤษภายหลังการทำสนธิสัญญาเบอร์นี107	
	ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอังกฤษภายหลังการทำสนธิสัญญาเบอร์นี	108
	✓ การดำเนินนโยบายผูกขาดการค้าทางอ้อม	111
	การดำเนินนโยบายผูกขาดการค้าทางตรง	117
	✓ เหตุผลทางค่านเศรษฐกิจ	118
	✓ เหตุผลทางการเมือง	120
	✓ ผลของการดำเนินนโยบายผูกขาดการค้าทางตรง	122
	✓ ทำที่ของอังกฤษต่อไทยภายหลังพ.ศ.2369	125
	คณะทูตของนายแพทย์ริชาร์ดสัน พ.ศ.2381	126
	✓ คณะทูตของเซอร์เจมส์ บรุก พ.ศ.2393	128
	✓ ข้อเรียกร้องให้มีการปรับปรุงแก้ไขสนธิสัญญาเบอร์นี	128
	การเจรจาทางการทูตของเซอร์เจมส์ บรุก	134
	ร่างสนธิสัญญาทางพระราชไมตรี	135
	ร่างสัญญาพิทักษ์สินค้า	139
	✓ ความล้มเหลวในการเจรจาทางการทูตของเซอร์เจมส์ บรุก	141

5	การเปิดสัมพันธไมตรีกับสหรัฐอเมริกา	146
	ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา	147
	คณะทูตของเอ็ดมันด์ รอเบิร์ตส์ พ.ศ.2375	152
	สนธิสัญญาทางพระราชไมตรีและพาณิชย์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา พ.ศ.2375	156
	นโยบายของไทยต่อสหรัฐอเมริกาในการทำสนธิสัญญาพ.ศ.2375	160
	ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริการะยะหลังการทำสนธิสัญญาพ.ศ. 2375 จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว	168
	คณะทูตของบัลเลสเคียร์พ.ศ.2392	170
	ความล้มเหลวของคณะทูตของบัลเลสเคียร์	172
	บทสรุป	176
	บทแนะนำและวิจารณ์เอกสารที่น่าสนใจที่ใช้อ้างอิงในวิทยานิพนธ์	182
	บรรณานุกรม	189
	ภาคผนวก	207
	ประวัติการศึกษา	252

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการภาพและแผนที่ประกอบ

ภาพที่		หน้า
1	พระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว	1
2	แผนที่แสดงภาคใต้ของประเทศไทยและแหลมมลายู	14

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทนำ

ประเทศไทยมีความสัมพันธ์กับประเทศตะวันตกตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 16 เมื่อโปรตุเกสซึ่งเป็นประเทศตะวันตกชาติแรกที่ทำให้ความสนใจในการค้ากับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เข้ามา เจริญสัมพันธ์ไมตรีกับไทยในพ.ศ.2054 (ค.ศ.1511) ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับประเทศตะวันตกได้ขยายตัวออกไปเมื่อมีประเทศตะวันตกอื่นๆ เข้ามาแข่งขันเพื่อค้าขายกับไทย ความสัมพันธ์ทางการค้าได้เจริญรุ่งเรืองในตอนต้นคริสต์ศตวรรษที่ 17 และได้เสื่อมลงในตอนปลายคริสต์ศตวรรษดังกล่าวเมื่อมีปัญหาทางการเมืองเข้ามาแทรกจากปัญหาการค้ากับประเทศตะวันตกที่นำไปสู่ปัญหาทางการเมืองนี้เอง ได้เป็นบทเรียนที่สอนให้รัฐบาลไทยในสมัยต่อมาพิจารณานโยบายต่อชาติตะวันตกด้วยความระมัดระวังมากขึ้น อย่างไรก็ตามแม้ว่าในสมัยราชวงศ์บ้านพลูหลวง (พ.ศ.2231 - 2310) จะยังคงอนุญาตให้เรือของพ่อค้าตะวันตกเข้ามาค้าขายในพระราชอาณาเขต แต่วิธีปฏิบัติที่เข้มงวดของรัฐบาลไทยก็ทำให้พ่อค้าเหล่านี้ปิดสถานีการค้าของตนในไทยเพราะการค้าไม่ได้รับผลกำไรมากเท่าที่ควร ดังนั้นในตอนปลายสมัยอยุธยาจึงมีเรือของพ่อค้าตะวันตกเข้ามาค้าขายในพระราชอาณาจักรเพียงไม่กี่ลำ และได้เลิกไปเมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าเป็นครั้งที่สอง วิธีดำเนินนโยบายการค้าแบบผูกขาดและเข้มงวดต่อพ่อค้าตะวันตกนั้นเป็นนโยบายที่ได้ยึดถือปฏิบัติมานานกว่า 130 ปี จนกระทั่งรัฐบาลไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ตกลงทำสนธิสัญญากับอังกฤษเมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ.2369 (ค.ศ.1826) ซึ่งนับว่าเป็นสนธิสัญญาทางพระราชไมตรีและการพาณิชย์ฉบับแรกที่ไทยทำกับฝรั่งชาติตะวันตกในสมัยรัตนโกสินทร์¹

สนธิสัญญาดังกล่าวอาจถือว่าเป็นการเริ่มต้นของจุดเปลี่ยนของการดำเนินนโยบายต่อชาติตะวันตกจากที่เคยปฏิบัติมา และเป็นก้าวแรกของการเริ่มประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่เป็นการยอมรับสภาพความเป็นจริงของสถานการณ์โลกในเวลานั้นว่าลัทธิจักรวรรดินิยมกำลังแผ่อิทธิพลเข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการดำเนินนโยบายทางการเมือง

¹ Walter F.Vella, Siam Under Rama III: 1824-1851 (New York: J.J.Augustin Incorporated Publisher, 1957) p.120

ที่ชาญฉลาด เพราะทำให้ฐานะของไทยทางตอนเหนือของแหลมมลายูมั่นคง¹ และเป็นชาติที่มีอธิปไตยอย่างสมบูรณ์ นอกจากนี้การที่ไทยตกลงยินยอมลงนามในสนธิสัญญาทางพระราชไมตรีและการพาณิชย์กับสหรัฐอเมริกาเมื่อพ.ศ. 2375 ก็อาจวิเคราะห์ได้ว่า รัฐบาลไทยคงจะหวังโครงการขยายตัวทางการเมืองและการค้าของอังกฤษในประเทศไทย ดังนั้นไทยจึงต้องคบกับประเทศตะวันตกชาติอื่น เพื่อถ่วงดุลย์อิทธิพลของอังกฤษในประเทศไทย

แม้ว่าในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น พระองค์จะทรงเปลี่ยนวิธีดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยต่อประเทศตะวันตกจากที่เคยปฏิบัติมาในตอนปลายอยุธยาและต้นรัตนโกสินทร์แล้วก็ตาม แต่โดยส่วนพระองค์พระมหากษัตริย์และเสนาบดีชั้นผู้ใหญ่ไม่นิยมที่จะทำการค้ากับพ่อค้าตะวันตก เนื่องจากทั้งรัฐบาลและเสนาบดีต่างก็ติดค้ำขายกับเงินและประเทศใกล้เคียงเป็นประจำ นอกจากนี้สนธิสัญญาทางการพาณิชย์ที่กระทำไว้กับประเทศตะวันตกก็ไม่เปิดโอกาสให้พระคลังสินค้าเข้าผูกขาดและควบคุมการค้าได้เต็มที่ ประกอบกับการที่ไทยยอมคบกับประเทศตะวันตกก็เพื่อเหตุผลทางการเมือง จึงได้หลีกเลี่ยงข้อตกลงทางการค้าที่ทำไว้ต่อกัน เป็นเหตุให้พ่อค้าอังกฤษและอเมริกันไม่ได้รับความเป็นธรรมจึงได้ร้องเรียนไปยังรัฐบาลของตน ให้ส่งคณะทูตเข้ามาเจรจาขอแก้ไขสนธิสัญญาในส่วนที่ตนต้องเสียผลประโยชน์ การที่ไทยไม่ยอมให้ทั้งอังกฤษและสหรัฐแก้ไขสนธิสัญญาดังกล่าว ก็เป็นการเน้นให้เห็นว่าสนธิสัญญาทางพระราชไมตรีและการพาณิชย์ที่ไทยกระทำไปนั้นเป็นการโอนอ่อนไปตามสถานการณ์ขณะนั้นทั้งๆที่ไม่เต็มใจจะคบค้ากับชาวตะวันตก

นโยบายไม่ยอมอ่อนปรนให้กับชาติตะวันตกอันเป็นเหตุให้ชาติเหล่านั้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งอังกฤษซึ่งไม่ได้รับผลประโยชน์มากเท่าที่ควรและพยายามหาทางเปลี่ยนแปลงลักษณะการค้ากับไทยนั้น ได้กลายเป็นกระแຈงเงาที่สะท้อนให้รัฐบาลในสมัยต่อมามองเห็นข้อบกพร่องของการดำเนินนโยบายเช่นนี้ว่า เป็นอันตรายต่อเสถียรภาพของชาติเพราะในขณะนั้นอังกฤษกำลังเป็นมหาอำนาจที่มีอิทธิพลมากที่สุดในเอเชีย เนื่องจากอังกฤษสามารถรวบรวมเงินในสงครามดินและบังคับให้จีนลงนามในสนธิสัญญานานกิงพ.ศ. 2385 (ค.ศ. 1842) ซึ่งเป็นสนธิสัญญาที่อังกฤษสามารถกำหนด

¹ พฤติการณ์ของอังกฤษในแหลมมลายูมีส่วนกระตุ้นให้ไทยหันไปสนใจสิทธิของตนเหนือดินแดนดังกล่าว และสนธิสัญญาเบอร์นีได้ทำให้ฐานะของไทยในแหลมมลายูมั่นคงยิ่งขึ้น

อักษรภาษาไทยจีนเก็บจากเรือของอังกฤษในอัตราที่ตายตัวและไม่ต้องผ่านองค์การการค้าของจีนที่เรียกว่า "โกฮง"¹ นอกจากนี้สนธิสัญญาพ.ศ.2367 (ค.ศ.1824) ที่อังกฤษกระทำกับฮอลันดาก็ได้กีดกันอิทธิพลของฮอลันดาในบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยดลอิทธิพลของฮอลันดาอยู่เพียงแต่บริเวณหมู่เกาะอินดิสตะวันออกเฉียงใต้ อิทธิพลและอำนาจของอังกฤษที่กำลังแผ่ขยายอยู่ในเอเชียนี้เอง เป็นเหตุให้รัฐบาลไทยในสมัยต่อมาเห็นเป็นการสมควรที่ไทยจะต้องยินยอมผ่อนปรนนโยบายตามข้อเรียกร้องของอังกฤษเพื่อความอยู่รอดและความเป็นอธิปไตยของชาติ อาจกล่าวได้ว่าการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยต่อมาจะวันตกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีส่วนทำให้ไทยเปิดประเทศอย่างเต็มที่ด้วยการทำสนธิสัญญาเบาริงกับอังกฤษในพ.ศ.2398 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

จุดมุ่งหมายในการวิจัย

1. เพื่อศึกษานโยบายและวิธีการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยต่อมาจะวันตกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาก่อนการทำสนธิสัญญาเบาริงว่า รัฐบาลไทยในขณะนั้นดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยต่อประเทศตะวันตกอย่างไร และมีสาเหตุหรือเหตุผลที่จำเป็นเพียงใดในการกำหนดแนวนโยบายดังกล่าว ตลอดจนการวิเคราะห์ถึงผลของการดำเนินนโยบายต่างประเทศดังกล่าวว่าจะกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ตลอดจนการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยต่อประเทศตะวันตกในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างไร

2. เพื่อศึกษาถึงนโยบายและวิธีการดำเนินนโยบายต่างประเทศของประเทศตะวันตกต่อไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้แก่อังกฤษและสหรัฐอเมริกาว่าประเทศทั้งสองมีจุดมุ่งหมายอะไรในการขอเปิดสัมพันธไมตรีกับไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และได้ดำเนินนโยบายต่างประเทศของตนต่อรัฐบาลไทยในขณะนั้นอย่างไร ตลอดจนศึกษาบทบาทของมหาอำนาจตะวันตกทั้งสองประเทศ ในฐานะที่เริ่มขยายลัทธิจักรวรรดินิยมของตนเข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

¹ โกอฮง (Co-hang) เป็นองค์การค้าของจีนที่ทำหน้าที่ควบคุมกิจการค้าต่างประเทศ และมีลักษณะคล้ายๆกับพระคลังสินค้าของไทย

3. เพื่อศึกษาประวัติความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและอังกฤษ และไทยกับสหรัฐอเมริกาในสมัยรัตนโกสินทร์ก่อนการทำสนธิสัญญาเบาริง

ปัญหาในการวิจัย

ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยประสบปัญหาสำคัญเกี่ยวกับเรื่อง เอกสารอ้างอิงที่ใช้ประกอบการวิจัย เอกสารอ้างอิงฝ่ายไทยที่ใช้ประกอบการวิจัยนี้มีจำนวนที่ไม่ได้สัดส่วนกับเอกสารภาษาต่างประเทศ ซึ่งมีปริมาณมากกว่า เหตุที่ใช้เอกสารอ้างอิงฝ่ายไทยน้อยกว่าภาคภาษาต่างประเทศทั้งๆที่เป็น การวิเคราะห์เกี่ยวกับนโยบายของไทยโดยตรง เนื่องจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ไทยใน รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวมีอยู่ไม่มากนัก เอกสารส่วนใหญ่จะเป็นต้นฉบับสมุด- ทรายมือเขียน ทางหอสมุดแห่งชาติยังชำระไม่แล้วเสร็จ มีที่ชำรุดเสียหายมาก หลักฐานที่ สมบูรณ์ในรัชกาลนี้เท่าที่ปรากฏอยู่นั้นแทบจะไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับค่านโยบายต่างประเทศของ ไทยต่อประเทศตะวันตก เอกสารอ้างอิงฝ่ายไทยที่ใช้ประกอบการวิจัยส่วนใหญ่จะเป็นหลักฐาน ที่ได้จาก ประชุมพงศาวดาร พระราชพงศาวดาร และอื่นๆ เอกสารอ้างอิงส่วนใหญ่ที่ใช้ประกอบ การวิจัยจึงเป็นภาคภาษาต่างประเทศ ซึ่งรวบรวมจากหลักฐานชั้นต้น และหลักฐานชั้นรอง เช่น บันทึกลงและรายงานการเดินทางของคณะทูตเสนอต่อรัฐบาลของตน หนังสือราชการ บันทึกลงโต้ตอบ ข้าราชการจากหนังสือพิมพ์ร่วมสมัย ตลอดจนบทวิเคราะห์และบทความต่างๆที่เกี่ยวข้อง แม้ว่าประสบ ปัญหาในด้านการใช้อ้างอิงประกอบการวิจัย แต่ผู้วิจัยก็พยายามเลือกสรรข้อมูลที่น่า เชื่อถือ และถูกต้องมาวิเคราะห์และตีความเพื่อให้งานวิจัยนี้สมบูรณ์ขึ้น

ที่มาของเอกสาร

การดำเนินงานวิจัยวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ได้ทำการรวบรวมเอกสารชั้นต้น (Primary sources) และเอกสารชั้นรอง (Secondary sources) ประกอบการวิจัย โดยการ ค้นคว้าจากแหล่งต่างๆคือ

1. หอสมุดแห่งชาติ มีเอกสารตัวเขียนในสมัยรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ 1-3) และมีไมโครฟิล์มที่ถ่ายเอกสารจากต่างประเทศ ตลอดจนหนังสือพิมพ์ที่ออกในประเทศไทย ในระยะต่างๆ (รัชกาลที่ 4 - 5)

2. หอสมุดสยามสมาคม เป็นแหล่งรวบรวมหนังสือและเอกสารทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเอกสารเกี่ยวกับประเทศไทยในคริสต์ศตวรรษที่ 19 และ 20

3. หอสมุดมหาวิทยาลัยต่างๆ เช่น หอสมุดกลางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีเอกสารชั้นรองที่เกี่ยวกับประเทศไทยทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ

4. หอสมุดแห่งชาติสิงคโปร์ (หอสมุดแรฟเฟิลส์) มีไมโครฟิล์มของหนังสือพิมพ์ทุกฉบับที่ออกในสิงคโปร์ตั้งแต่ทศวรรษ 1820 เป็นต้นมา

5. หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยแห่งสิงคโปร์ รวบรวมหนังสือและวารสารเก่าๆที่มีค่าเกี่ยวกับบทบาทของอังกฤษในแหลมมลายูและประเทศไทย

6. หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยมลายา ประเทศมาเลเซีย มีไมโครฟิล์มของวารสารเก่าๆที่มีเรื่องเกี่ยวกับประเทศไทยและหาไม่ได้ในประเทศไทย

สำหรับเอกสารของ Public Record Office กรุงลอนดอนที่ใช้อ้างอิงอยู่ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้นั้น เป็นเอกสารที่ อาจารย์ ดร.วิกรม คุ้มไพโรจน์ ได้ค้นคว้าและรวบรวมไว้ในขณะที่ไปทำงานวิจัยอยู่ ณ กรุงลอนดอน และได้กรุณาอบยให้ผู้เขียนนำมาใช้ประกอบอ้างอิงเพื่อให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

นอกเหนือจากการอธิบายถึงที่มาของเอกสารแล้ว ผู้เขียนยังได้เพิ่มเติมบทวิจารณ์และแนะนำเอกสารที่ใช้ประกอบในการวิจัยวิทยานิพนธ์นี้อยู่ในส่วนของบรรณานุกรมอีกด้วย เพราะจะเป็นแนวทางที่ช่วยให้ผู้ที่สนใจจะศึกษาประวัติศาสตร์ในช่วงนี้ได้รู้จักเอกสารและทำการค้นคว้าต่อไป

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้คาดว่าจะมีประโยชน์ต่อการศึกษาระดับปริญญาตรีการทูตของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาประวัติศาสตร์ในระยะต้นรัตนโกสินทร์ เพราะเป็นการปูพื้นฐานให้ผู้ที่ศึกษาได้เข้าใจถึงประวัติศาสตร์การทูตของไทยต่อประเทศตะวันตกในระยะต่อมาได้เป็นอย่างดี

รายชื่ออักษรย่อที่ใช้แทนชื่อเต็มของวารสารที่ใช้ประกอบอ้างอิงในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ป.อ.บ.	...	แถลงงานประวัติศาสตร์ เอกสารโบราณคดี
FO	...	Foreign Office
JIA	...	Journal of the Indian Archipelago and Eastern Asia
JMBRAS	...	Journal of the Malayan Branch of the Royal Asiatic Society
JSAH	...	Journal of the Southeast Asian History
JSAS	...	Journal of Southeast Asian Studies
JSBRAS	...	Journal of the Straits Branch of the Royal Society
JSS	...	Journal of the Siam Society

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

RAMA III

From a portrait in Čhakkri Palace, Bangkok